

КУЧЕРУК Оксана. Українська мова в школах Німеччини: виклики, можливості. Українська мова у світі : Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 21 серпня 2024 р. Львів, 2024. С. 86-95. 210 с.

Оксана КУЧЕРУК
(Житомир, Україна)

УКРАЇНСЬКА МОВА В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ

Навчання української мови дітей українських біженців на базі шкіл Німеччини зумовлене реаліями російсько-української війни. Зокрема, за інформацією тижневого видання «Berliner Abendblatt», офіційний досвід такого навчання має місце в освітній системі Берліна. З жовтня 2022 року в берлінській німецько-українській школі зустрічі учнів навчають німецькою та українською мовами з використанням дидактичних матеріалів обох країн – з наміром у перспективі видавати 2 дипломи (німецький та український). Школу відкрито, щоб сприяти інтеграції українських учнів у Німеччині та водночас дати їм освітню підтримку для повернення в Україну після закінчення війни [3]. Практика навчання української мови українців у федеральних землях Німеччини актуалізує потребу у вивченні відповідного досвіду й у суголосних лінгводидактичних дослідженнях, зокрема через те, що українська мова становить код ідентифікації й об'єднання українців.

Проблемі українськомовної підготовки за кордоном присвячено праці О. Антонів, О. Туркевич О.В., І. Форостюк та ін. У відповідних роботах: розкрито досвід сертифікації знань з української мови як іноземної в суботній школі міста Франкфурта-на-Майні [1]; окреслено здобутки і перспективи навчання української мови як іноземної (далі – УМІ) для німецькомовних студентів [6]; описано роль українознавчих шкіл у збереженні національної ідентичності української молоді за кордоном [8]. У цьому контексті в спільній публікації Г. Онкович, З. Адамії, А. Онковича представлено деякі ідеї

вебінародидактики в поширенні передового досвіду викладання української мови як іноземної [5] тощо.

Аналіз праць науковців переконує про їхній інтерес до навчання української мови за кордоном, однак набуває актуальності студіювання питання специфіки її навчання учнів, які виїхали з України через російсько-українську війну.

Мета публікації – розглянути виклики й можливості навчання української мови українських дітей у німецькій школі (на прикладі землі Гессен) та запропонувати відповідні рекомендації.

Українськомовна освіта українських учнів, які втекли від війни і навчаються в школах Німеччини, має низку викликів. Зокрема, це низький рівень внутрішньої мотивації учнів до вивчення української мови за кордоном через нерозуміння. Викликом також є недостатній доступ до навчальних матеріалів і ресурсів з української мови через посередній рівень інформаційної грамотності учнів: в умовах стрімкого зростання інформації для них стає проблемою пошук, відбір якісної тематичної інформації та апробованих належних навчальних матеріалів і ресурсів. Одним із викликів є те, що в багатьох німецьких школах, де навчаються українці, українська мова не має достатньої підтримки від адміністрації, часто через фінансові питання/ переконання. Викликом є й повільне впровадження цифровізації в шкільну освіту Німеччини – у багатьох школах недостатньо використовуються засоби ІКТ для модернізації й урізноманітнення процесу навчання предметів тощо. Водночас із викликами в Німеччині є й можливості для вивчення учнями української мови.

За нашими спостереженнями, розвиток багатомовності в Німеччині, по суті, становить підґрунтя для навчання української мови в школах, де навчаються діти українців. У Німеччині учні можуть вивчати українську мову кількома шляхами, основні з яких такі: 1) підтримання формальної освіти в інтеграційних класах; 2) навчання української мови в німецько-українських школах; 3) шляхом неформальної освіти – відвідування уроків української мови в школах вихідного дня української діаспори [4]. Зміст навчання української мови як рідної (чи успадкованої) в німецьких школах, як правило, регулюється авторськими навчальними програмами, які розробляють учителі Німеччини, з можливим

залученням учнів, із урахуванням співвідносних шкільних програм, затверджених МОН України.

Бесіди з батьками (40 осіб) українських учнів, які навчаються в землі Гессен, дають підстави стверджувати, що 45% опитаних батьків хочуть, аби їхні діти вивчали українську мову як окремий предмет у німецькій школі. Вони пояснюють це потребою зберегти українську ідентичність, бажанням повернутися в Україну після війни і вступити в український виш, своїми побоюваннями ризиків життя в чужій культурі, «бути зайвими» на території німецьких земель.

Одна з можливостей підтримання й вивчення української мови в Німеччині – це відвідування культурно-освітніх заходів, які організовує Українське Товариство у Франкфурті-на-Майні. Повчальний освітній досвід збереження й розвитку української мови напрацьовано в українській суботній школі «Сонце в долонях» у Франкфурті-на-Майні [7]. Під час бесіди з директоркою цієї школи Р. Рахлецькою з'ясовано, що після закінчення суботньої школи учень отримує довідку про відвідування уроків української мови; на основі цієї довідки класний керівник в основній школі (землі Гессен) може вписувати в німецький табель інформацію про відвідування уроків української мови в суботній школі як занять за вибором або гуртка.

Навчання української мови в німецьких школах переважно забезпечують українські вчителі-біженці. Вони намагаються використовувати різні моделі навчання української мови: предметноцентричну, культурологічну; традиційну та інтерактивну. Рідше практикують моделі навчання української мови з використанням електронних освітніх ресурсів та ІКТ, водночас учні можуть скористатися можливостями онлайн-ресурсів та мобільних застосунків для вивчення української мови в позаурочний час. Варто зазначити, що в інтеграційних класах державних шкіл навчання на засадах багатомовної педагогіки становить виклик одномовному мисленню учнів і вчителів з України, що утруднює належну соціалізацію їх у нове суспільство. Один із шляхів подолання цього виклику вбачаємо в тому, що у вчителів як дорослих осіб є змога відвідувати курси німецької мови, які оплачують, як правило, спеціальні

центри, також для охочих вивчати німецьку мову час від часу організовуються волонтерські курси. Мовні програми, які пропонують різні організації в Німеччині, можуть розширювати «горизонти» українців.

Одна з можливостей збереження й розвитку української мови в школах землі Гессен – добровільний навчальний курс для учнів «Вивчення української мови та культури» (4 години на тиждень). У вказівках щодо впровадження цього курсу є низка рекомендацій, наприклад: застосовувати в навчанні оцифровані в Україні підручники; використовувати онлайн-платформу «Das Deutsche Schulportal» («Німецький шкільний портал») фонду ім. Роберта Боша; українську платформу для дистанційного навчання учнів 1-11 класів «All-Ukrainian School Online» (на якій розміщено українські навчальні матеріали, що пропонує МОН України) тощо [2].

Незважаючи на окреслені можливості, вивчення питання свідчить, що уроки української мови в німецьких школах не є масовими, переважно це освітні ініціативи й досвід окремих учителів та шкіл. Багато учнів, починаючи з 6-го класу, не мають мотивації вивчати українську мову в Німеччині, не бачать перспектив її застосування в цій країні.

На нашу думку, розв'язати проблему навчання української мови в німецьких школах можна на основі врахування таких рекомендацій:

1) узяти до уваги зазначену проблему в МОН України й розробити відповідний стратегічний план державної освітньої політики з проєкцією на підтримання процесу навчання української мови дітей українців, які виїхали за кордон насамперед через російсько-українську війну, узгодити українські та німецькі освітні стратегії й тактики щодо ефективного навчання української мови;

2) запропонувати вчителям української мови в німецьких школах навчальні програми з питань українськомовної освіти на базі курсів підвищення професійної кваліфікації в німецьких установах – надважливе місце в таких програмах має відводитися питанням мотивації вчителя і формування в учнів мотивації до навчання української мови; залучати вчителів української мови, які

працюють у німецьких школах, до обмінювання професійним досвідом під час освітніх заходів;

3) підвищувати мотивацію учнів до навчання української мови в практиці роботи німецьких шкіл шляхом поєднання освітньої і проєктної діяльності: організація екологічних рейдів (наприклад, «полювання на сміття» з попередньою українськомовною екологічною риторикою та з подальшою українськомовною презентацією), проведення фестивалів української культури (з ярмарками, майстер-класами, арт-перформансом); волонтерський проєкт «Добрі справи для України» (збирання речей для внутрішньопереміщених осіб); влаштування учнівських патріотичних флешмобів з популяризації української мови, книги, культури та ін.);

4) осучаснювати процес навчання української мови шляхом використання електронних освітніх ресурсів, застосунків Google, ліцензованих програм Microsoft Office 365, електронних сервісів для розроблення інтерактивних вправ, ігор, програм зі штучним інтелектом для генерування текстів і створення зображень і т. ін.

Отже, студіювання викликів і можливостей навчання української мови дітей українців у німецьких школах свідчить про важливість відповідної освітньої роботи під час шкільних уроків української мови та в позаурочний час, а також показує потребу підготовки вчителів до відповідної роботи через самотивацію і через формування мотивації до вивчення української мови в учнів, які перебувають у Німеччині внаслідок російської агресії. Наведені в цій розвідці рекомендації спрямовані на те, щоб допомогти налагодити й удосконалити процес навчання української мови в німецьких школах, надати можливість учням підтримувати зв'язок з українською мовою та культурою.

Як перспективним бачимо дослідження теорії і практики створення навчально-методичного забезпечення для навчання української мови на засадах медіосвітнього підходу за кордоном; вивчення досвіду шкільних проєктів з української мови і культури на засадах міжнародної співпраці вчителів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонів Олександра. “Сонце в долонях”, або перший досвід сертифікації знань з української мови як іноземної в суботній школі міста Франкфурта-на-

Майні. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2021.

Випуск 15. С. 40–47. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Oleksandra_Antoniv/publication/363636468_THE_SUN_IN_THE_PALMS_OR_THE_FIRST_EXPERIENCE_OF_KNOWLEDGE_CERTIFICATION_OF_UKRAINIAN_AS_A_FOREIGN_LANGUAGE_AT_THE_SATURDAY_SCHOOL_IN_FRANKFURT_AM_MAIN/links/64445d928ac1946c7a43925f/THE-SUN-IN-THE-PALMS-OR-THE-FIRST-EXPERIENCE-OF-KNOWLEDGE-CERTIFICATION-OF-UKRAINIAN-AS-A-FOREIGN-LANGUAGE-AT-THE-SATURDAY-SCHOOL-IN-FRANKFURT-AM-MAIN.pdf?origin=journalDetail&tp=eyJwYWdlIjoiam91cm5hbERldGFpbCJ9

2. Вивчення української мови та культури для українських дітей та підлітків, які потребують захисту: ідеї та вказівки для шкіл; версія: станом на 27 травня 2022 р. URL: https://www.landkreis-limburg-weilburg.de/fileadmin/landkreis/downloads/soziales/migration/ukraine/2022-05-27_Sprach-undKulturvermittlung_ukrainisch_uebersetzung.pdf. (дата звернення: 15.10.2022).

3. Deutsch-Ukrainische Begegnungsschule startet in Berlin (19 Oktober, 2022). *Berliner Abendblatt*. URL: <https://berliner-abendblatt.de/2022/10/19/deutsch-ukrainische-begegnungsschule-startet-in-berlin/> (дата звернення: 15.10.2022).

4. Kucheruk O. A., Putjata G. Formation of infomedia literacy of ukrainian children at ukrainian language lessons in german schools. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*. 2023. No. 2(113). С. 245-272. URL: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.2\(113\).2023.245-272](https://doi.org/10.35433/pedagogy.2(113).2023.245-272).

5. Онкович Г., Адамія З., Онкович А. Вебінародидактика у поширенні передового досвіду викладання української мови як іноземної. *Українська мова у світі* : збірник матеріалів VII Міжнародної науковопрактичної конференції, 4 листопада 2022 р. Львів, 2020. С. 86-89. URL: <https://miok.lviv.ua/?p=22201>

6. Туркевич О.В. Українська як іноземна для німецькомовних студентів: здобутки і перспективи в умовах ХХІ століття. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2021. № 2 (22). С.219-225. <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2021/2/21.pdf>.

7. Українське товариство Франкфурт-на-Майні. URL: <https://ukraine-frankfurt.de/index.php/samstagsschule>

8. Форостюк І. Роль українознавчих шкіл у збереженні національної ідентичності української молоді за кордоном. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/35733/1/2.pdf>